חינוך לחיים

פרשת חיי שרה

בסיכום חייה של שרה אמנו אומר הכתוב: "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושני שנים, שני חיי שרה". פסוק זה מעורר קושי בולט, שהרי די היה לומר את המילה שנים פעם אחת "ויהיו חיי שרה מאה עשרים ושנים". מדוע חזר הכתוב ארבע פעמים על המילה "שנים"? רש"י מבאר על כן "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים – לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו: בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאָה, שהרי אינה בת עונשין אף בת מאה בלא חטא; ובת עשרים כבת שבע ליופי".

נתמקד מה פשר הסיפא כי "בת עשרים כבת שבע ליופי"?

א. האם ילדה בת שבע יפה יותר מאשר אישה בת עשרים בשיא פריחתה? ב. ההספד אמור לעסוק בערכיו של הנפטר ולא בתכונותיו הפיסיות. ג. כיצד ייתכן כי ההספד של אברהם לשרה עסק ביופיה? הן בסוף ספר משלי, בפרק שלפי חז"ל נאמר כהספד של אברהם לשרה, כתוב: "שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל"?

ה"נעם אלימלך" מבאר על כן את ההספד האמור מתוך ראייה רחבת היקף, העוסקת באיזון הראוי בחייו של אדם. נפרט

לכל גיל יש יתרונות וחסרונות. אדם בתחילת חייו סוער, מתלהב, כוחותיו הגשמיים והרוחניים מתפתחים, מתעצמים והולכים, זרם החיים מפכה בעוז הכל רענן, טרי, חדש, מלהיב ומסעיר.

רבי אלימלך מביא מדברי ההקדמה של "ספר הרוקח" שכתב כי "עיקר החסידות היא בתחילתה, דהיינו כאשר האדם מתחיל לנהוג בחסידות". רבי אלימלך מוסיף על כך "כי כל דבר בהתחלה ראשונה נעשה בחשק ואימוץ רב בכל התאמצות האפשרי".

אכן, אם האדם משכיל להשתמש בכוחות הגוף והנפש המפכים בו בעוז בימי הנעורים, כדי ללמוד תורה בשקיקה ובהתלהבות, הרי שנמצא בפנינו נער מתמיד המסתער על תלמודו, ביכולות פיסיות בלתי רגילות, ואף בכוחות חידוש והבנה מקוריים ונהדרים. לראות נער מתמיד וסוער בתלמודו, מחדש ומבריק בהבנתו – זהו מחזה נאדר יופי! אין מחזה יפה מזה של "המתמיד".

רבי אלימלך כותב: "האדם בילדותו הוא מתחזק בלימודו ולומד בהתמדה והלימוד נקרא יופי שזה היופי של הבורא". היופי מתעצם ביתר שאת, אם הנער המתמיד גם ניחן בעדינות, בהליכות נאות ובמידות נאצלות.

במסכת סנהדרין דף כ' דורשים חז"ל את המונחים חן ויופי על לומדי התורה, ומסיימים באמירה כי הכתוב "יראת ה'" היא תתהלל" מתייחס לדורו של רבי יהודה ברבי אילעאי, שבו היו ששה תלמידים מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה.

האם יכולים ששה אנשים להתכסות בטלית אחת? אם כל אחד מהם מושך אליו את הטלית – ברור שלא. ששה תלמידים יכולים להתכסות בטלית אחת רק כאשר כל אחד דואג לכך שרעהו יהיה מכוסה.

לימוד תורה בהתמדה, ומתוך אחדות הלבבות ואצילות המידות הוא מחזה נהדר. על כן כתב רבי אלימלך בתפילה שקודם התפילה: "ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא יעלה קנאת אדם על לבנו ולא נקאתנו על אחרים, אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונו, ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה שום שנאה מאחד על חברו חלילה. ותחזק התקשרותנו באהבה אליך, כאשר גלוי וידוע לפניך. שיהא הכל נחת רוח אליך, וזה עיקר כוונתנו".

רבי אלימלך מבאר על כן כי המונח יופי אינו מתייחס לממד פיסי של אדם אלא לנוי הליכותיו, לפאר והוד התנהגותו וליופי הנשקף מאישיותו. כך מצינו בגמרא במסכת יומא דף פ"ו כי חז"ל דרשו את הכתוב: "ואהבת את ה' אלהיך" – "שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה וממשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר: 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'".

עם התקדמות השנים שוככת הסערה וההתלהבות כבה. אבל, מתווסף יישוב הדעת ושיקול הדעת, מתווספת ראיית מכלול ומשתכללת יכולת ההעמקה. ההתבוננות בשלה יותר, הכתיבה נהיית מדויקת יותר ומאוזנת יותר.

זאת ועוד, ככל שאדם הופך להיות רוחני יותר כאשר הוא זונח את תשוקות הגוף (ולו מכיוון שכוחות הגוף זונחים אותו) הוא מתרומם לגבהים חדשים של יכולת הפשטה. כמו כן, ככל שהאדם כבר שבע (או מיואש) מהישגים חברתיים, נמצא כי העיון שלו כולל ביקורת וביקורת עצמית.

כך כותב רבי אלימלך: "וכאשר האדם בא בשנים... שאז שכלו של אדם מתגבר לדעת את ה', אזי הוא מתחיל לפשפש במעשיו ורואה בהם אם נעשים כהוגן לכבודו יתברך באמת. ורואה ומבין בעצמו שלא יצא ידי חובתו כלל בשום עסק תורתו ומצותיו שעשה ולמד עד הנה ומבין שחיסר וחטא בהם, דהיינו שלמד לאיזה פניה (אישית) או להתפאר או באיזה אופן אחר להנאת עצמו, ויחרד האיש ומתחרט על הקודם ומתחזק לתקן עצמו בכל מעשיו ולימוד התורה, שיהיו הכל שווים לטובה לשם שמיים ולא להנאת עצמו".

עומק תוכנו של ההספד לשרה

היופי והחלוקה לגילאים בהספד של שרה מקבלים כעת ממד של עומק ומסר מקיף ומרהיב.

אברהם אומר לנו כי כל אדם משתנה ומתעצם במעלות שמעניק לו הגיל, אך החידוש ב"חיי שרה" היה היכולת לקיים את כל היתרונות הללו ולשלבם כאחד באופן מתמיד ורצוף, לאורך כל ימי חייו!

"בת עשים כבת שבע ליופי" מובן זה שבבגרותה ניחנה שרה ביופי ובחן של ימי עלומים ובנעוריה ניחנה שרה ביישוב הדעת ובעומק של ימי העמידה, והיא ידעה לשלב בין התכונות השונות ולאזן ביניהן. שרה אמנו הייתה התגלמות השילוב והאיזון של כל תכונות הנפש – בכל גיל.

הבשלות, העמקות, יישוב הדעת והביקורתיות של אדם מבוגר – היו בשרה גם בימי הנעורים!

היופי והאצילות של ימי נעורים הנובעים מכוחות הגוף, הנפש, היצירתית, הרעות התמה והאידיאולוגיה היוקדדת – היו בשרה גם בימי העמידה והזקנה. ממילא, השנים לא שינו אותה והיא הייתה – מעבר לזמן.

כל שנותיה של שרה היו שווים לטובה.

זה פשרה העמוק של הספד נפלא לאישיות דגולה!

הנה כי כן, אדם צריך לשמור על רוח נעורים ללהוב ולסעור ובה בעת עליו לשמור על יישוב הדעת, על בגרות ועל ביקורתיות. מוטל על האדם לחיות חיים שיש בהם איזונים ושילובים בין תכונות שונות ועליו לשמור על שיווי משקל ראוי כל ימי חייו, כשהוא מאזן בין בלמים עצמיים לבין סערה פנימית ותעצומות נפש. מעשי אבות סימן לבנים וההספד של אברהם לשרה לא היה שרטוט קווי של דמות חד פעמית, אלא התוויית דרך ראויה לאימוץ ע"י בניו של אברהם בכל הדורות.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com